

Sebészeti osztály

Naplórészletek

„Akárhogyis, valamennyire minden intézmény foglya marad saját múltjának... A kórházak kezdetben leprások menedékhelyéül szolgáltak, akik ott is haltak meg, később pedig orvosnövendékek kísérleti műhelyei lettek, akik a szegények testén gyakorolták mesterségüket...

A legszegényebbek körében még ma is elevenen él a kórházaktól való rettegés, S belőlünk, többiekből is csak mostanság kezd kiveszni ez az érzés. Valami sötét folt ez, ami kevéssel értelmünk felszíne alatt lapul.”

(George Orwell)

A belgrádi Klinikai Központ sebészeti osztálya kívülről is elhanyagoltnak látszik, de belül, különösen a földszinti részen afrikai állapotokat talál az ide igyekvő beteg. Félhomály, vizes falak, hulló vakolat, piszok és rendetlenség. Az ésszerűségnek semmi jele. A portásfülke például nem a bejáratnál, hanem valahol az épület gyomrában, úgy körülbelül a folyosó felénél van, benne egy foghíjas, elhízott, türelmetlen hölgygel. Némi kérdezősködés után a második emeleten megtalálom az osztály keresett részlegét. A professzor munkatársaival éppen vizitációra indul. Első benyomásom az, hogy itt a vizitnek nagyobb feneket kerítenek, mint Zentán, ahol talán túlságosan is lezseren kezelik. Itt viszont egy egész hadtest követi a professzort, orvosok, ápolónők, ahogy egyébként máshol is szokás. Egy félórás várakozás után vért vesznek tőlem, majd visszaküldenek a portáshoz, onnan a felvételi osztályra, majd a „ruhatárba”.

A felvételi osztály piszkos, hűvös előterében hét-nyolc beteg ácsorog és mérgelődik. A tolóablak mögött két aktababa – egy fiatalabb és egy rutinos középkorú – játszadozik a türelmünkkel. A középkorú, amikor már éppen sorra kerülnék, még jó tíz percig kínlódik az aktaösszefűzővel – nem tudja megjavítani, pedig körömmollóját már belegörbítette. Hogy dühömet fékezsem, felajánlom, majd én megjavítom, csak addig vezessen be a nagykönyvbe. Persze én is tehetetlennek bizonyulok, sőt egy másik várakozó is. Kezdődik minden előről, s míg a hölgy az ollójával ténykedik, tehetetlenül toporgunk. Végre felkiált: – Na, ugye, hogy nekem lett igazam! (Innentől az ügyünk sinen van.)

Az „öltöző” három részből áll. Az egyik nagyobb helyiségben ül a ruhatáros, és egy kipottyant üvegű tolóablakon pillog ki a folyosóra (ami egy másiktól nyílik), s innen be lehet menni az úgynevezett „fürdőbe”, ami nem más, mint egy szutykos előtér, meg két vécéfülke. – Ha majd az a nő kijött a fürdőből, menjen be, és öltse magára a pizsamáját – utasít az úr, a tolóablakból végigmérve. A nő ki, én be. Fürgén vetkőzöm, már anyaszült meztelen vagyok, amikor hideg fuvallatot érzek, s hátrapillantok: a helyiségnek van ám még egy ajtaja, ami egyenesen a portásfülkére és az odavezető folyosóra nyílik, jönnek-mennek az emberek, s bámulnak rám a nyitott ajtón. Odalépek, hogy becsukjam, igen ám, de nem lehet, mert már teljesen tönkrement a zár. Közben két nő is bejön pisilni, de akkor már alsónadrágban vagyok, s láthatólag egyáltalán nem zavartatják magukat. Kissé restelkedve megyek vissza a ruhatárhoz, ám se híre, se hamva. No, erre ugyan nem bízom sem a kabátom, sem a cipőm! Ruháimat a táskámba gyömöszölöm, s nekivágok az emeletek labirintusának. Végre ismét megtalálom a hetedik sebészeti részlegét.

A főnővér rábíz egy ápolónőre: – Abba a kishozzába vigyem?

– Ugyan...

A hangsúlyból kikövetkeztetem, hogy itt csak afféle mezei betegnek számítok, a kisszoba (három ágygal) nyilván az előkelőbbeknek vagy a zsebből fizetőknek van fenntartva. A jókora kórteremben, ahová vezetnek, tizenhét fekvőhely van. A falak hámlanak, koszosak, a mennyezet kormos a füsttől. A füstöt, széngázt a pince fűtőházából hozza be a szél. A nyitott

ablakon bejárnak a galambok, hogy összeszedjék a betegek által elénk dobált kenyérdarabokat. Idilli látvány, mintha valamelyik köztéren lennének. A bejárással szembeni ablaknál kapok fekhelyet, a nyolcast. A 7. ágyon egy fiatalember, a máját műtötték, már két hónapja benn fekszik, mert hatalmasra dagadtak a lábai. A 9. ágy éppen üres, gazdáját, egy magas, kopaszodó, hatvan körüli férfit később tolják ki a műtőből, elhessegetnek egy szürkés-kék tollú galambot, s a bádogszekrényre helyezik a trófeát, a verébtójtásnyi fehér epekövet. A meztelen férfi karjára infúziót kapcsolnak, az orrából már egy műanyagcső vezet ki. A férfinak fájdalmai vannak, hatalmasokat nyög, délután bejön a felesége és a leánya, egy kifestett arcú, finom illatú, fekete hajú fővárosi csinibaba, s órákig ücsörögnek az ágya körül. A 7-esnek is vendégei vannak, két fivére (hihetetlenül hasonlítanak rá) és a nővére. Már délelőtt tízkor megérkeznek a messzi Boszniából, körülülük az ágyát, egyikük az enyémre is rátelepszik, és hallgatnak órákig. A fivérek szeméből szeretet és derű sugárzik, az asszony csendje, meg ahogy szinte mozdulatlanul ül órákon át a piszkos hokedlin, inkább aggodalmat, leplezett félelmet árul el. Csak nézik, nézik a betegüket, olykor szólnak egyet-kettőt, ha valaki falubeli eszükbe jut, aztán rájuk sötétedik az álmos, kora esti kórterem...

Másnap egyik beteggel könyveket cserélünk. Én egy szerbre fordított, igényesebb angol krimi adok neki, ő meg Selimović emlékiratait: – Én inkább nekiadtam volna a Nobel-díjat, nem pedig Andrićnak – mondja. Később elmeséli, hogy egyszer járt Magyarországon, de nem tud magyarul, pedig belgrádi magyar barátai is vannak. Agronómus. Eddig két háborút ért meg. Gyerekkorában Kelet-Szerbiában éltek, s bolgárok szállták meg a falujukat. – Rosszabbak, mint barbárok. Mindnyájunkat kitereltek a házból, apám torkának szegezték a rohamkést; partizánokat kerestek, de valójában fosztogattak. Azt hittem fiatal koromban, hogy száz évig nem lesz háború, aztán öregségemre megint mi történt! Már évekkel ezelőtt mondtam a lányomnak, hogy ezt a helyzetet csak háborúval lehet megoldani. Nem hitte. Aztán meg traumát kapott a belgrádi bombázások idején, mert itt él, harminchét éves, asszisztens az egyetemen. De ami Belgrádban történt, az mind semmi ahhoz képest,

ami Kosovón volt. Szörnyű! Minden tönkre lett téve, mint Boszniában. A kilencvenes években hívtak az egyik szarvasmarha–telepre szakértőnek. Négyszer cserélt gazdát, végül a boszniai szerbek foglalták el, de akkorra a tenyészbikák és a tehének szertesét szaladtak, csak egy kis részüket sikerült összefogdosni. A telepet még a magyarok hozták létre az Osztrák-Magyar Monarchia idején. Higgye el, a régi Jugoszláviában ez volt a legjobb!

Aztán áttér a magyarokra. Érdeklí etnikai eredetünk. Felvilágosítom, hogy Dzsingisz-kán és a mongolok nem vérkonaink.

– És a hunok?

– A történészek többsége szerint ők sem rokonaink, de szerintem ez a kérdés még nem tisztázódott véglegesen.

– Tudja maga – kérdi –, hogy Belgrád régebben a magyaroké volt?

– Tudom...

– És a bolgárok is egy ideig.

– Úgy van – felelem. Ezért hívták a magyarok régen Nándorfehérvárnak. A nándor ugyanis az egyik bolgár törzs neve volt.

– Valóban? Ezt nem hallottam még.

Ezen aztán hosszasan eltűnődik.

Emlékirataiban Meša Selimović igen szemléletes példát hoz fel arra, hogyan tompítja el a konvenció a morált, illetve hogyan ébred föl az ember lelkiismerete, ha a társadalmi elvárás, a közvélekedés egy adott kérdésről megváltozik.

Az első világháborúban valami kihágás, parancsmegtagadás vagy verbális felségsértés vétke miatt halálra ítélték egy bosnyák katonát. Büntetésképpen – mert társai úgymond nem térítették idejében jó útra – saját földijeivel, katona bajtársaival kívánták elvégeztetni a hóhérmunkát. Mikor erről tudomást szereztek, a katonák összebeszéltek, hogy kivégzéskor a halálra ítélt feje fölé lőnek, vállalva annak kockázatát, hogy utólag őket is megbüntetik, bár tudták, hogy gesztusukkal aligha menthetik meg társuk életét. A tervről – egyetlen bajtársuk kivételével, aki a véletlen folytán nem volt jelen a konspirációkor – mindenki tud, vagyis a kivégzőosztag tíz tagja közül kilencen. Eljön a kivégzés pillanata, s ők, mind a kilencen az elítélt feje fölé lőnek, kivéve azt az egyetlen, a be nem avatottat, aki pontosan a homloka közepébe talál.

Innentől kezdve megváltozik a magatartása, hallgataggá, visszahúzódóvá válik, lelkiismeret furdalás gyötri, önmagát okolja társa haláláért, noha voltaképpen senki sem vádolja. Holott – mondja Selimović – úgynevezett normális esetben, vagyis, ha mindnyájan az áldozatra céloznak, vagy ha legalább nem beszélnek össze, a lelkiismeret-furdalás aligha ébred fel, hiszen a kollektív felelősség, a csoportosan elkövetett bűn terhe arányosan osztódik el, vagy talán meg is semmisül, mert mindig ott a mentségzellentyű: talán nem is az én golyóm ölte meg. Vagyis a társadalmi konvenció az úgynevezett «normális» körülmények között tompítja a morált és elhallgattatja a lelkiismeretet. Ám ha a közmegegyezés megváltozik, mint ahogyan mikrokörülmények között azt megváltoztatta a kilenc katona, fölébred az egyéni büntudat is, hogy megfogalmazza azokat az önvádakat, amelyek egyébként e büntudat hordozójának eszébe sem jutottak volna.

Míg ezen töprengek, tranzistoromon a Kossuth Rádió reggeli riportjában Király Béla vezérezredes, az ötvenhatos magyar forradalom egyik katonai vezetője arról beszél, hogy nemrégiben Moszkvában egy kongresszuson volt alkalma találkozni egykori ellenfelével, Malesenkó tábornokkal, aki T-34-es tankjaival rommá lőtte a forradalmi Budapestet. Hat éves koromban édesanyámmal az oroszok ostromát az egyik Mester utcai ház harmadik emeletén vészeltük át, úgyhogy volt alkalmam személyesen is meggyőződni az oroszok módszereiről: a Haller téri templom elé odaállítottak három tankot, és addig lőtték a miénkkel szomszédos hatemeletes bérházat, amíg csak életjelet tapasztaltak a romok között. Nos, Malesenkó, mint Király elmondta, még mindig meg van róla győződve, hogy ötvenhatban az oroszoknak volt igazuk, és ők védték meg a szenvedő magyar népet. Vagyis itt a konvenció és a morál a megszokott módon működik: a felelősség terhe szemmel láthatóan nemcsak elosztódott, de meg is semmisült, ha egyáltalán meg is született valaha. A felelősség osztódással történő megsemmisülésének folyamatát, mint egy hatalmas kísérleti laborban, naponta szemlélhetjük a mai jugoszláv társadalomban is. Ma a Balkánon a büntudatnélküliség vált morális konvencióvá, ez határozza meg a társadalom többségének viszonyulását is jelenlegi és múltbéli viselt dolgaihoz.

* * * * *

Április negyedik van. Kint a szerb főváros ragyog a napfényben. Ma elektromágnesesrezonancia-vizsgálatra fognak vinni, ezért aztán már korán felébredek. Reggel a Kossuthot hallgatom, Orbán Viktor szokásos szerdai nyilatkozatát. Egészen túrhetően hallani Pestet a tranzistoromon, meg is lepődöm a jó vételen. Esténként a fülemhez szorítom, míg el nem álmosodom, s így ellensúlyozom a kórterem másik sarkában üvöltő izléstelen népies műzenét. Az esték a legelviselhetetlenebbek. A szobánkban éjfélig égnek a villanyok – igaz, hogy a nyolc égőből csak három, mert takarékoskodni kell. A rendszerváltás után az új egészségügyi miniszter ellátogatott az osztályra, s ajándék gyanánt átnyújtott a főorvosnak tizenhat villanykörtét! Zajban viszont nincsen hiány: akkora, mint egy szolidabb külvárosi kiskocsmában, aludni tehát lehetetlen, az olvasáshoz viszont kevés a fény. De most reggel van, és az ablakon beáramló friss tavaszi levegő eszembe juttatja harminckét évvel ezelőtti április negyedikemet (vagy május elseje volt?) Kaposvárott. A Kossuth téren valami díszszemle volt, amelyre felvonultak az üzemek dolgozói és a diákifjúság is. Mi, a Tánacsics-gimnázium negyedikesei a menet élére kerültünk zászlókat lengetni, transzparenszeket cipelni. Többi diáktársunknak a tanári karral az élen mintegy fél órával később kellett a főtérre érkeznie. Mi, dolgunk végeztével, meg hogy jobban láthassuk az eseményeket, felmáztunk a Szent István templom melletti állványzatra, minthogy éppen akkoriban tatarozták az épületet. A hely jónak ígérkezett, kitűnően beláttuk az egész tereft s az alattunk terpeszkedő díszemlényt a minden rendű és rangú megyei és városi pártvezetőkkel, orosz és magyar rendőr- és katonatisztekkel. Közben megérkezett az iskolánk, élén Merényi Béla igazgató úrral, akit mi egymás között csak Maónak neveztünk, talán mert elhízott, szemüveges arca kissé emlékeztetett bennünket a kínai diktátoréra. Amikor megláttuk, vesztünket érezve elkezdtünk kiáltani: – Maó, Maó,... (A lehangosabb egy somogyabodi kollégista volt, akiből később tüzér tiszt lett). Szerencsénkre a hangszórókból üvöltő mozgalmi dalok miatt igazából nem tudtunk érvényesülni. Valamit azonban lent csak meghallhattak, mert egyszerre azon kaptuk magunkat, hogy a díszemlényen néhány katonatiszt igencsak csavargatja fölfelé a nyakát. Aztán megérkeztek a rendezők s két civilruhás nyomozótiszt is. (Egyiket ismertem a szomszéd utcából, szép, bögyös, fiatal felsége volt. Egyszer véletlenül a biciklimmel elütöttem a férjét a

Vöröstelek utcában, mire dühében fel akart pofozni, de a feleség megvédett. Erre a nyomozó ordítani kezdett, hogy mutassam meg a – nem létező – személyi igazolványomat, mire én, tizenhét évem teljes hetykeségével rávágtam: – Mutasd meg te! Ő tajtékzó szájjal, dühtől reszkető kézzel előkapta az iratait, és igazolta magát. Onnantól elővigyázatosabb lettem a Vöröstelek utca környékén.) Summa summárum, nem szerettem volna utólag a kezébe kerülni, izgága, kábélú, alacsony emberke volt, az ilyen rendőrök a legveszélyesebbek, mert híján vannak az önuralomnak. Botrány azonban nem lett a dologból. Valójában ma sem értem, hogyan úsztuk meg politikai színezetű hisztéria és leszámolás nélkül.

* * * * *

Délután visszavonulok a könyveim közé.

Selimović nosztalgiával ír a partizánok között eltöltött éveiről, de a székszis, a kritika majdnem teljes mellőzésével. Még az a jelenet is amelyben egy usztasa hadnagy partizánok általi vallatását mondja el, a valóság megszépítésének tűnik. A Sjećanje 181. oldalán kifejti, hogy nem ért egyet azokkal, akik az egyes népcsoportok büntetteiről csak visszafogott beszédmodot tartanak elfogadhatónak. Ő ezzel szemben a teljes igazság kimondásának feltétlen híve. „Az a veszély, hogy egy nemzet rosszindulatúan azonosul saját bűnözőivel, sokkal kisebb annál a veszéllyel, hogy a ki nem tépett gyökerekből újabb hajtások nőnek ki.” Ez igaz. De rögtön azzal folytatja, hogy ezen a téren legtöbbet a szerb írók tettek, mert elítélték a csetnikeket. Bizonyára ez is így van, de Selimović a borzalmak és háborús bűnök elkövetői közül hallgatólagosan kihagyja a partizánokat. Persze a hetvenes évek végén, még ha erről ír is, aligha jelentetik meg, de azt gondolom, itt többről van szó. Lehet, hogy mélylélektani analízissel tudnánk csak megmagyarázni azt a folyamatot, ahogy a muzulmán Mehmet Selimovićból szerb és kommunista lett. Noha nagy szimpátiával ír a muzulmánokról, a boszniai muzulmán délszláv közösség létrejöttét történelmi zsákutcának és az egykori keresztény közösség kényszer hatása alatt bekövetkezett elárulásának tartja. Föltételezem, Selimović számára, mint annyi más esetben, a kommunista utópia megváltást ígér ezekre a történelmi gyötrelmekre is. Sleimović végtére is úgy járt, mint A dervis és a halál hőse, Nurudin: nem tudott megszabadulni az ideológia béklyóitól. Ebben a kérdésben legalábbis nem.

Poézissel, empátiával, sőt, szeretettel teli sorokat szentel viszont a tuzlai gimnázium szerbhorvát nyelvet és irodalmat előadó tanárának, egy katolikus papnak, aki bevezeti őket és társait az istenhit misztériumába – szemben a muzulmán hodzsával és a pravoszláv hitoktatóval; az előbbi száraz és brutális, még a Koránt is rejtegeti hallgatói előtt, annyira stupid és dogmatikus, a másik viszont gunyoros, harcias és gyűlölködő. A katolikus papban mintha a pedagógiai Erősz testesülne meg: toleráns, szelíd és megértő, s minden vallás, minden isten tiszteletére oktatja tanítványait. Hogy azután – érthetetlenül és megmagyarázhatatlanul – az usztasák közé álljon táborparancsnoknak! Őt elemezve jut el Selimović az általánosítható felismerésig, hogy a teljes ideológiai elkötelezettség a konzekvenciák abszolút értelmű vállalását is jelenti, a bünt is beleértve. Mi más ez, mint az ideológiák sovinizmusa, amelyről Orwell oly találóan írt az angolok kapcsán. Hiszen az ideológia (bármely ideológia), ha feltétlenül alávetjük magunkat, vakká, majd szolgává, sőt hóhérrá is tesz, ha az idő és a körülmények hóhér után kiáltanak. Ám ne legyünk naivak: tévedünk, ha azt hisszük, hogy mindez csupán a totalitarista eszmerendszerek keretei között működőképes.

A dervis... létrejöttének körülményeiről, alkotáspszichológiai háttéréről, arról a lelki szenvedésekkel és önvádakkal teli gyötördésről, amit testvérbátyjának a kommunisták általi kivégzése okozott, illetve az, hogy élete végéig úgy érezte, voltaképpen hűtlen lett fivéréhez, hiszen – noha mondvasínált vádak alapján ölték meg, annak ellenére, hogy az egész Selimović család aktívan részt vett a mozgalomban –nem tiltakozott, továbbra is a pártban maradt, sőt, valami elképesztő hitbuzgalommal már néhány nap múlva pártfeladatot vállalt: előadást kellett tartania, és nem volt ereje elutasítani, vagy talán a meggyőződése is azt diktálta.

Voltaképpen cinkosságot vállalt a gyilkosokkal, s ebből a kétszeresen vérző sebből, ami egyrészt a bátyja elvesztése miatti fájdalomból, másrészt a lelkiismeret-furdallástól sajgott egy életen keresztül, létrehozta a huszadik század legnagyobb, legmélyebben filozófikus indíttatású, parabolisztikus, „egzisztencialista” délszláv regényét. E töprengő, vergődő ember, aki közösségének, a muzulmán bosnyákságnak voltaképpen hátat fordított, s önmagát következetesen szerb írónak vallotta, s aki ősei hitét is megtagadta, hiszen ateistává és kommunistává lett, a

Dervissel ércnél maradandóbb emléket állított a bosnyák világnak és muzulmán kultúrának. Hogy világ-irodalmi rangra tudta emelni azt a provinciális közeget, amelyből származott, s amelyből kiválni, menekülni igyekezett a túlságosan alacsony szellemi horizont, a nemzetpolitikai abszurdítás és zárványhelyzet tagadásaként, arra – írói és gondolkodói tehetsége mellett – kétségkívül az tette képessé, hogy egyszerre tudott kívülálló lenni és érintett maradni: egyszerre volt **apostata** (vagyis „otpadnik”, ahogy ő fogalmazott a muzulmán hitre áttért keresztényekről a Dervisben), és a hűség lángjának őrzője. Igazi modern jelenség: földobott kő, mely elszállni, visszahullani egyformán képtelen.

De kettősség jellemezte a kommunista mozgalomhoz, majd a hatalomhoz fűződő viszonyát is, erről viszont szinte semmit sem ír, itt-ott utal csupán a szkepsziseisre. Mindennél meggyőzőbb viszont A dervis és a halál, hiszen a regény fő szála éppen az a pszichológiai önanalízis, amelynek során Nurudin, a dervis, a feltétlen hívőből önemésztő lázadóvá, majd lázadóból szkeptikus pesszimiztává válik. Természetesen hiba volna a dervisben az író alteregóját keresni. A regény parabolisztikus jelege viszont kétségtelenné teszi, hogy Selimović filozófiai, etnikai és univerzális egzisztenciális problémaként tekintett egyén és hatalom, individualitás és hit, hűség és lázadás összefüggéseire, párhuzamosan azokkal a közép- és kelet-európai prózaírói kísérletekkel, amelyek lényegében ugyanekkor a hatvanas, hetvenes években születtek meg, s amelyek középpontjában hasonló etnikai dilemmák állnak, jellegzetes írói válaszként a kommunista messianizmus és dogmatizmus kihívásaira. Gondoljunk a legismertebb példára, Mészöly Saulusára.

Hasan, A dervis... bohém és szabad hőse így jellemzi a bosnyák muzulmánokat:

„A történelem senkivel sem üzött ekkora tréfát, mint velünk. Tegnapig azok akartunk lenni, amit ma elfelejteni kívánunk. De nem váltunk mi valami mássá. Megálltunk félúton, meglepetten. Többé semerre sem mozdulhatunk. Le vagyunk szakítva, de nem vagyunk befogadva.

Mint a folyóág, amit az áradat elválasztott az anyafolyótól, és most nincs sem medre, sem partja, túlságosan kicsi, hogy tóvá lehessen, túlságosan nagy, hogy a föld beigya. A származásunk miatti érthetetlen szégyenérzettel és az árulás miatti büntudattal a szívünkben nem nézünk hátra, előre nézünk viszont nincsen hová, ezért állítjuk meg az időt, rettegve bármiféle megoldástól.”

Csütörtökön este a kórteremben valaki – azt hiszem, a szikár májbajoktól malájja sárgult kosovói fickó, akivel már az első este kiszöktem a városba – elkezd mesélni a medvéről. A dolog végkimenetele azonban, mint annyszor az éhezők között, ezúttal is a kulináris élvezetek felé kezd tendálni. – Evett-e már közülünk valaki medvehúst? Egyetlen ember jelentkezik, persze ki más, mint Paroslav Borisavljević, akiről eddig is tudtuk, hogy mindenhez ért. Most kiderült, hogy nemcsak regényeket olvas, de talpraesett vadász is. Már nem egy őzet, szarvast és vaddisznót lőtt. Első vaddisznója, mint mondja, „hadirokkant volt”. Valaki már korábban meglőtte a lábát, ezért nem tudott messzire menekülni, sebe begyógyult, de mivel sántított, a falusi konyhakertek környékén settenkedve dézsmálta a sárgarépát, a kukoricát meg a babot. Amikor lelőtte, a disznó már össze volt aszalódva, alig nyomott ötven kilót. Prvoslav évekig hallgatta, hogy milyen „kapitális” kant kapott puszkavégre, meg hogy nem tiszteli a hadijogot, merthogy hadirokkantra lőtt. Aztán egy reggel ráköszöntött a vadászszerecsere: az egyik zsombékban kétszázharminc kilós dühödött vadkant terített le. – A falubeliek mégsem erről emlegetnek, nekik még most is a hadirokkant disznó jut az eszükbe, ha meglátnak; hiába, ez számukra sokkal érdekesebb – mondja bölcs sztoicizmussal.

A medvehúsról azonban hamarosan kisebb vita kerekedik. A kosovói szerint legfinomabb a mackó combhása. Száraz, édes és fehér, „ereje”, kalóriatartalma meghaladja bármelyik húsét. A „vadász” viszont úgy véli, hogy noha valóban tápláló, mint minden vadat, ezt is pácolni és erősen fűszerezni kell, különben nem túl étvágygerjesztő. A gasztronómiai eszmecseréhez hamarosan többen is társulnak. Én főleg naiv kérdéseimmel csigázom az érdeklődést és a beszélőket. Čedo, az egykori boszniai frontharcos kifejti, hogy feljűk nem is egy, de kétfajta medve él. Az egyik a **kmeća**, ennek jó a húsa, a másik meg a **trv nar**. – Ez nem két önálló medvefaj – igazítja helyre Prvoslav Borisavljević. Nálunk csak egyféle medve él. A **kemća** nem eszik húst, nagyobbára az erdőben él, vadmézet, gyümölcsöket, gyökereket, füvet keres magának. A **trv nar** viszont vérengző. Ez lejön a legelőre, rácsap a nyájra, széttépi a birkákat, de még kutyákat és az ember is olykor. Ám ez a két medve voltaképpen egya-

zon fajhoz tartozik. A trvnart le szabad löni, a kmeća viszont védett.

– Igen ám, de csak akkor szabad lelőni a medvét, ha a bíróság elítéli – szól közbe a koszovói.

– Valóban? – csodálkozom, mert eszembe jutnak azok a középkori jogszokások, amelyek alapján kutyákat, egereket, farkasokat ítétek el a szabályos bírósági eljárással. Ilyenkor kihallgatták a tanúkat, majd nyilvánosan kivégezték azt az állatot, amely kárt, sebesülést vagy halált okozott. Sőt, Spencer szerint egy időben külön egyházi bíróságok is működtek, elsősorban a gabonakártevők és a sáskák ellen, hiszen ezeket az állatokat a sátán kreatúráinak tartották. Bíró Judit, a kiváló magyarországi szociológus pedig a kulturális jelenségek devianciájáról írott könyvében azt is megemlíti, hogy a gyarmati Amerikában több mint kétezer bírósági ítéletet hoztak macskák ellen, tudniillik e szerencsétlen négy lábúakat többnyire boszorkánysággal vádolták és emiatt ítélték halálra.

– Igen, igen – bizonygatják többen. – Ha valaki észrevette a vérengző medvét, akkor jelentette a faluban, a bíróság összeült és kiállította a végzést, hogy ez meg ez a medve itt és itt járt ekkor és ekkor, és ilyen meg ilyen kárt okozott, ezért a bíróság halálra ítéli. A papírt kikézbésítik a vadászoknak, azok meg a medve nyomába indulnak, de velük kell mennie egy tanúnak is, nehogy tévedésből ártatlan medvét öljenek meg.

– Ez nem egészen így van – mondja a modernebb felfogású és tudálékosabb Prvoslav Borisavljević. – A medvét a bíróság nem ítéli halálra, hanem kiad egy engedélyt, hogy le szabad löni, mert a medve különösen védett állatnak számít. Az engedélyben viszont valóban részletes személyleírást adnak róla, hogy ne tévesszék össze valamelyik gyümölcsevő kmeća-val.

Ebből ismét vita kerekedik. A koszovói kitar mellett, hogy a bíróság halálra ítéli. – Nekem ne beszéljete, hogy nincs így, öt éve sincs, hogy Brezovicán jártam, ahol egy trvnar garázdálkodott, és bizony a bíróság szabályos ítéletet hozott róla. Pontosan leírták, hogy néz ki, körülbelül mekkora, merre szokott járni, és kinek milyen károkat okozott. Annak, aki látta a vérmedvét, tanúsítania kell, hogy azt lötték-e le vagy sem. Ha bizonyos idő múlva újra kár keletkezik a nyájban, akkor a vadászok kártérítést kénytelenek fizetni az ártatlanul lelőtt gyümölcsevő medvéért.

... Ennél a pontnál aztán nagyjából be is fejeződik a diskurzus, mert az ápolónők eloltják a lámpákat, s ki-ki aludni tér a maga igazával. Ők a

vadászkalandokkal és a medvehús ízével a szájukban, én meg azzal a meghökkentő felismeréssel, hogy bizonyos archaikus jogszokások emléke túlélte a huszadik századot, s bizonyos túl fogja élni a mostanit is.

Tizedikén a szerb kormányfő pesti látogatásának kommentárait kísérem zsebrádiómon. Csapody Miklós: „Nem a háromszintű autonómiának a karójához kötném az ebet... Ha Vajdaság, akkor Kosovó...” Mit ért ezalatt Csapody? Arról nem is szólva, hogy Djindjić csupán kétszintű autonómiáról nyilatkozott. Bársony András viszont sokkal szkeptikusabb az autonómia ügyét illetően, mint a fellengzős Csapody, s valójában sokkal realisabb képe van a jugoszlávai politikai viszonyokról, mint két beszélgetőtársának. Juhász József: „Vannak bizonytalanságok az autonómia kapcsán, jól látjuk.” Djindjić a sajtótájékoztatón még azt sem zárta ki, hogy „kivégeztetik” Miloševićet. „Nagyon egyszerű volna, ha elküldenénk Hágába”. Ez szerinte a probléma exportálása lenne. Ő, a kis hamis! Aligha hiszem, hogy komolyan gondolja a kivégzést, hacsak nem akarja eltüntetni a koronatanút. Csapody (a soron következő magyar külügyi látogatás kapcsán): „Vissza kell térnünk a Milosević előtti viszonyokhoz.” Ezt, remélem, nem gondolja komolyan, hiszen realitása nincs, de nem is erre van szükség. Új viszonyokra van szükségünk, hiszen a Milosević előtti ország már nincs meg, legföljebb maradékában.

Karizma. Az ismert vajdasági származású szociológus okosan állapítja meg, hogy a volt elnök karizmáját nem pártbeli elvtársai, hanem az akadémikusok, a költők, az írók, a filozófusok – egyszóval az entellektüelek építették fel. Hatalmát pedig a rendőrök, a bírók, a maffiagazdálkodás urai és az újságírók biztosították. A hatalom látszólag megváltozott, azonban három alappillére továbbra is bántalanságot élvez, ez a három pillér pedig a hadsereg, az iskoláztatás és a (pravoszláv) egyház. Meg persze maga a politikai rendszer. A szociológusnak igaza van. Én viszont még emlékszem azokra az évekre, amikor nyilatkozataival ő is a nagyszerb unitarizmus malmára hajtotta a vizet. Közvetlenül ugyan soha nem vett részt a volt elnök karizmájának megteremtésében, de közvetve egy ideig elősegítette azt.

Talán ezért felejtette ki a felsorolásból a szociológusokat...

Aracs

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Alapító: az Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Kiadja a Logos Grafikai Műhely, Tóthfalu

Főszerkesztő: Utasi Jenő

Felelős szerkesztő: Vajda Gábor

Lektor: Gubás Ágota

Fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Szerkeszti a szerkesztőbizottság. Tagjai: Bata János, Cirkl Zsuzsanna, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor (képzőművészeti szerkesztő), Tari István, Tomán László, Utasi Jenő, Vajda Gábor

Egyes szám ára 50,00 dinár, évi előfizetés 200,00 dinár + postaköltség. Külföldi előfizetés a belföldinek kétszerese.

Szerkesztőségi fogadóórák: **hetente szerdán 17-től 19 óráig** a szabadkai Városi Könyvtár földszinti olvasótermében. A szerkesztőség címe: **Gradska Biblioteka – Városi Könyvtár, 24000 Subotica – Szabadka, Dušan cár u. 2. Telefon: (024) 553-115. Fax: (024) 42-069.**

Készült a Logos Grafikai Műhelyben, 500 példányban

A folyóirat megrendelhető: Grafička Radnja „LOGOS”

24427 TOTOVO SELO

Zlatiborska 4.

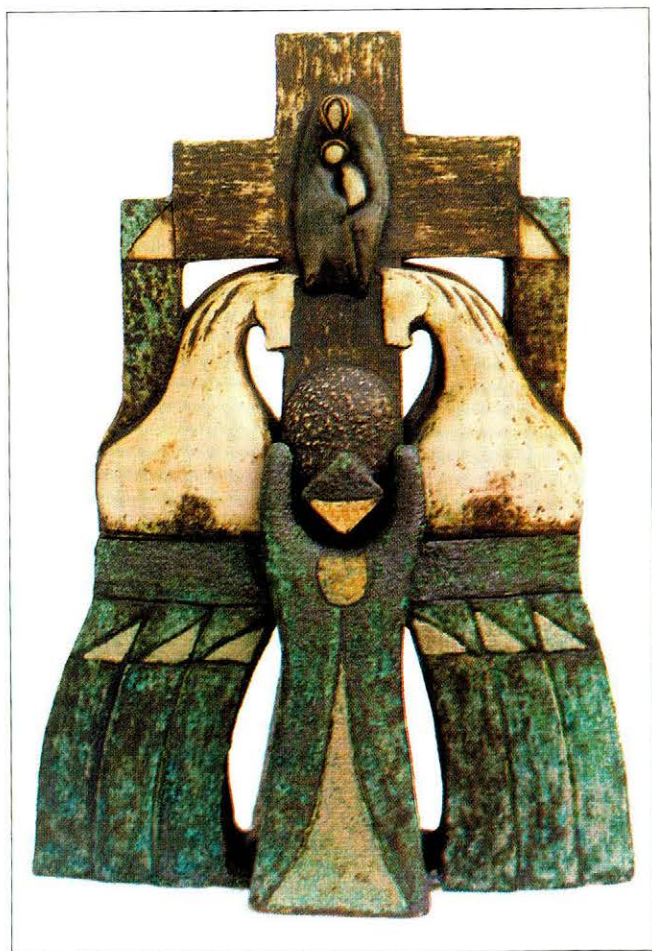
Tel/fax: +381 (0)24-883-040, e-mail: logos@tippnet.co.yu

A Logos folyószámola száma: 46610-685-7-2020626 ZOP Subotica, filijala Kanjiža

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.

NEMES FEKETE EDIT:
TŰZIMÁDÓK BOLDOGASSZONYA (72 x 55,14) 1999

NEMES FEKETE EDIT:
TŰZHALOM (77 x 55,25) 2000

